

Nr 419.

Av herr **Andersson** i Rasjön **m. fl.**, i *anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 107, med förslag till lag om ägofred m. m.*

I proposition nr 107 föreslås riksdagen till antagande ny lag om ägofred m. m., vilken lag är avsedd att träda i stället för de hittills gällande i byggningsbalken och stängselförordningen intagna föreskrifterna om stängselskyldighet och ägors fredande mot hemdjur. Den föreslagna lagstiftningen innebär ett flertal betydelsefulla avvikelser från förutvarande bestämmelser i ämnet. Vissa av dessa ändringar synas vara motiverade av tidsutvecklingen och så beskaffade, att några mera vägande invändningar icke kunna göras emot desamma, under det att andra förefalla ägnade att inge betänkligheter.

Särskilt i ett avseende innehåller den föreslagna lagen om ägofred en nyhet, som vi finna vara av den natur, att dess lämplighet kan starkt ifrågasättas. Vi åsyfta de i lagens tredje kapitel intagna bestämmelserna angående rätt till gemensamhetsbete och om betesreglering. Det nya institut, som här föreslås infört i stängsellagstiftningen, är av en vidsträckt principiell innebörd och till sina praktiska konsekvenser svårbedömbart. Såvitt av propositionen framgår, saknar det också motsvarighet i andra länders stängsellagstiftning. Någon liknande anordning finnes icke heller förut införd å jämförbara områden i svensk rätt.

Enligt stängselförordningen av den 21 december 1857 skall, när ägor som utgöras av skog, utmark eller beteshage ej äro skilda genom stängsel, den ohägnade marken anses vara till gemensamt mulbete upplåten, där ej annorlunda är avtalat. I skydd av detta stadgande har gemensamhetsbetet å skogsmarkerna hittills bedrivits i en mycket stor omfattning i landets skilda delar, vilket med all önskvärd tydlighet framgår av en i propositionen intagen redogörelse rörande dessa förhållanden. Från vissa håll har denna betesform bekämpats såsom varande mindre rationell och framförallt som varande skadlig för skogsåterväxten. Till skyddande av sistberörda intresse har också Konungen tillagts befogenhet att efter hörande av Ortsmyndigheterna för visst län eller för del av län förbjuda dylikt bete helt eller delvis för vissa slag av djur eller för viss del av året.

Det föreliggande lagförslaget gör principiellt ingen ändring i fråga om karaktären i beteshänseende av ohägnade skogs- och utmarker, utan dylika marker skola jämväl hädanefter anses upplåtna till gemensamhetsbete, dock i regel endast för större hemdjur. Likaså bibehållas bestämmelserna rörande möjlighet för Konungen att föreskriva inskränkning i betesrätten för visst område. Enligt gällande lag kan rätten till gemensamhetsbete förändras allenast genom användande av stängselvitsordet och genom uppförande av hägnader

i gränslinjerna å betesområdet. Nu föreslås åter, att gemensamhetsbetet skulle kunna förändras till sin karaktär även genom en i en viss bestämd ordning företagen förrättning, betesreglering, varmed skulle ernås ett slags skifte av betesrätten, som kan resultera i att varje delägare hänvisas att beta endast på sitt område eller också att betesmark anvisas på annan fastighet tillhörig lämplig mark. I praktiken skulle en dylik anordning i de fall, då betesbehovet kan tillgodoses å den egna fastigheten, leda till att hägnader måste uppföras i ägo-gränserna på den till bete upplåtna skogsmarken. I det andra fallet åter, då betesbehovet icke kan tillgodoses å den egna fastigheten, skulle genom ett slags expropriationsförfarande betesmöjlighet beredas å den eller de fastigheter, som erbjuda de bästa naturliga betingelserna för ordnat betesbruk.

Båda dessa eventualiteter förefalla så avskräckande, att den sannolika följden av ett införande av betesregleringsinstitutet bleve, att gemensamhetsbetningen utan vidare måste upphöra. Inför utsikten att nödgas uppföra hägnader emellan de många gånger mycket vidsträckta skogsskiftena eller att upplåta mark för beteskultur åt andra på sina marker eller tvinga sig till en betesrätt på annans mark torde delägarne i för gemensamhetsbete upplåtna marker resignera och hellre upphöra med betningen. Det förefaller också sannolikt, att avsikten med införande av betesregleringsinstitutet varit att ernå en sådan effekt. För många mindre jordbrukare i de skogrika delarna av landet skulle emellertid en dylik eventualitet medföra stora ekonomiska olägenheter, då flerstädes boskapsskötseln är i stor utsträckning baserad på skogsbetning.

De sakkunniga, som år 1928 avlämnade ett betänkande med förslag till lag om ägofred, ett förslag som i andra delar legat till grund för den nu framlagda propositionen, ställde sig principiellt på den ståndpunkten, att rätten till gemensamhetsbete borde bibehållas i ungefär samma utsträckning som förut. Som skäl för denna sin uppfattning anförde de sakkunniga bland annat följande.

Enligt de sakkunnigas uppfattning är det visserligen i och för sig synnerligen önskvärt, att betning å egentlig skogsmark i största möjliga utsträckning upphör och ersättes med betning å inhägnade, för ändamålet särskilt anordnade marker, men bör nämnda mål i främsta rummet eftersträvas på frivillighetens väg. I detta syfte bedrivs för närvarande en omfattande av det allmänna understödd upplysningsverksamhet genom hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser m. fl., varjämte staten anvisar betydande anslag, avsedda att utlämnas som lån eller bidrag till jordbrukare i och för anordnande av rationell beteskultur å icke odlad jord. Ett fortsättande och utvecklande av denna verksamhet är otvivelaktigt ett viktigt samhällsintresse. Däremot lärer, särskilt med hänsyn till den stora betydelse skogsbetningen alltjämt äger för boskapsskötseln bedrivande och därmed för den jordbruksidkande befolkningens ekonomiska förhållanden, ett avlysande av denna betesform genom direkta förbud ej böra ske i vidare mån, än detta överensstämmer med de på varje ort i allmänhet rådande betesförhållandena och den övervägande uppfattningen bland dess jordbruksidkande befolkning.

De sakkunniga funno de olägenheter, som skulle vara förbundna med ett upphävande av ifrågavarande betesrätt, i och för sig synnerligen avsevärda. Den omständigheten, att dessa olägenheter skulle direkt framkallas genom en lagstiftning, som avskaffade en urgammal, för många jordbrukare betydelsefull rätt, skulle uppenbarligen göra dem ännu mera kännbara. En dylik lagstiftning skulle därför sannolikt å många orter väcka ovilja och efterlevnaden därav äventyras. Med hänsyn härtill och då de fördelar, som genom denna skulle vinnas, enligt de sakkunnigas uppfattning ej kunna anses uppväga oförmådda olägenheter, funno sig de sakkunniga icke böra föreslå ett upphävande av förenämnda mulbetesrätt.

Dessa de sakkunnigas uttalanden äga giltighet alltjämt, och styrkan i desamma kan sägas öka i den mån, som de ekonomiska betingelserna för jordbruksnäringens utöfning blivit allt sämre och sämre. Det kan icke vara lämpligt att i en tid, då försörjningsmöjligheterna för landsbygdens och särskilt för skogsbygdernas folk alltmer kringskurits, genom lagstiftningsåtgärder framkalla en utveckling, som skulle avsevärt rubba grundvalarna för denna befolknings utkomstmöjligheter.

Härtill må anföras, att det ännu flerstädes i vårt land praktiserade fäbodestystemet är för sitt bestånd helt och hållet beroende av en relativt obeskuren rätt till gemensamhetsbete å ohägnade skogsmarker. Fäbodarna ligga ofta långt ifrån bygden inuti stora skogskomplex, och många gånger tillhöra de omkringliggande skogsmarkerna andra fastigheter och stundom andra byar än de, som hava del i fäbodvallen. En betesreglering eller blotta hotet om en dylik skulle vara ett svårt slag för fäbodelivet och tvinga de jordbrukare, som nu använda sig av detsamma, att reducera sitt djurantal till skada för den förut oftast knappa hushållningen.

Då vi anse att de i föreliggande lagförslag inryckta bestämmelserna om betesreglering komma att verka därhän, att gemensamhetsbete så småningom omöjliggöres i många av de fall, där det nu praktiseras och är av stor betydelse för jordbruksbefolkningens ekonomi, se vi oss föranlåtna att yrka avslag på den föreslagna lagstiftningen i nu berörda hänseende. Förutom de allmänna och principiella betänkligheter, som vi hysa gentemot detta nya institut, kunde också anföras en del invändningar av praktisk art beträffande betesregleringens konstruktion och tillämpning. Vi ha förut påpekat, att ett genomförande av betesreglering så gott som alltid komme att medföra en utvidgad hägnadsskyldighet för de av regleringen berörda fastigheterna. Under det att de gemensamma betesmarkerna nu användas utan några hägnader, utom möjligen i periferien, skulle efter en reglering hägnader behövas såväl i utkanterna på det reglerade området som emellan delägarne eller omkring särskilt utlagda betesområden. De kostnader, som en dylik utvidgning av hägnadsskyldigheten komme att medföra, få icke underskattas.

Andra kostnader komme att uppstå dels för den i och för sig rätt vidlyftiga förrättningen med regleringen samt icke minst för iordningställande av de

betesmarker, som tilläventyrs komme att med servitutsrätt tagas i anspråk på en fastighets mark för betesdjur från andra fastigheter. I sistberörda hänseende frukta vi därjämte, att det intrång, som skulle följa av ett dylikt resultat av betesregleringen, komme att uppfattas som en mycket svår kränkning av den fria dispositionsrätt, som en jordägare anser sig ha till sina marker. Det mindre intrång, som gemensamhetsbetet som sådant kan anses utgöra på skogsmarkerna, kan därvid ingalunda anses jämförligt. Så mycket mer skulle detta intrång uppkalla motstånd, som betesområdet givetvis komme att utläggas på de bästa delarna av skogsmarken och sannolikt också på de närmast bygden belägna. De ersättningsbelopp, som övriga fastigheter komma att ådömas för skada och intrång, skulle jämväl för ägarna av de sistnämnda fastigheterna kännas betungande, då förut betesbehovet kunnat tillgodoses utan några kostnader.

Vid ett övervägande av huruvida denna vår ståndpunkt ifråga om den s. k. betesregleringen skall föranleda ett yrkande om avslag å hela det föreliggande lagförslaget eller avse partiella ändringar i detsamma måste givetvis även beaktas det sammanhang, som bestämmelserna angående betesreglering kunna hava med övriga delar av lagförslaget. Vi ha därvid uppmärksammat det ändrade läge som uppstår ifråga om hägnadsskyldighet och stängselvitsord genom stadgandet i lagförslagets tredje paragraf, att stängsel ej kan fordras, där skogs- eller utmark möter å ömse sidor, med mindre stängsel mellan ägorna fanns den 1 januari 1932. Genom detta stadgande skulle markägare betagas den möjlighet, som nu finnes, att med anlitan av stängselvitsordet freda sina marker genom hägnad. För att icke delägare i nu ohägnad mark, därå gemensamhetsbete bedrives, skall berövas varje möjlighet att med bistånd av sina rågrannar freda sina marker, anse vi oss nödsakade att jämväl yrka på uteslutande av berörda stadgande i paragraf 3. Även bestämmelserna i paragraf 4 angående fördelningen av stängselskyldigheten torde behöva undergå någon jämkning. För det fall nämligen, att delägare i mark, varå gemensamhetsbete bedrives, och som ej själv begagnar betet, vill använda sig av stängselvitsordet för att freda sin mark mot betning från de andra fastigheterna, kan det te sig obilligt att ålägga angränsande fastigheter en så stor del av stängselskyldigheten som fyra femtedelar. Det förefaller som om härvidlag möjlighet till jämkning borde beredas på sätt, som 1928 års sakkunniga föreslagit i fråga om fördelning av stängselbesväret i skogs- eller utmark, så att som huvudpresumtion införes skyldigheten för grannarna att bidra med hälften vardera med nedsättning efter prövning för den sida, som har mindre nytta eller icke betar.

Huruvida ett bifall till vårt yrkande om uteslutande ur lagförslaget av bestämmelserna om betesreglering föranleder jämväl andra ändringar än ovan nämnda, undandraget sig vårt bedömande. Vi våga förutsätta att vid ett bifall i princip till vårt yrkande i huvudfrågan vederbörande utskott vidtager de jämkningar i lagtexten, som därav kunna finnas vara betingade. Skulle lagförslagets konstruktiva bestämmelser i så väsentlig mån rubbas genom ett

uteslutande av bestämmelserna om betesreglering, att en omarbetning av lagförslaget under riksdagsbehandlingen icke låter sig göra, anse vi att propositionen bör avslås och ett nytt lagförslag framläggas till en kommande riksdag.

Slutligen vilja vi framhålla, att de i vårt nedanstående yrkande föreslagna lagbestämmelserna hämtats ur 1928 års sakkunnigebetänkande samt att dessa sakkunniga enhälligt givit sin anslutning till de bakom stadgandena liggande principerna.

På grund av vad ovan anförts få vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 107 måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av förslaget till Lag om ägofred:

2 Kap.

Om stängselskyldighet.

3 §.

Nyttjas fastighets ägor till bete för hemdjur och finnas djuren tjänligast genom stängsel kunna hållas från angränsande ägor å annan fastighet, skall på yrkande från endera sidan stängsel hållas mellan ägorna.

Mellan ägor — — — — ej rum.

Om stängselskyldighet — — — stadgas i 3 kap.

4 §.

I stängsel tage fastigheterna del till hälften vardera, dock att, där endera fastigheten ej kan anses hava nytta av sina ägor som betesmark för lösgående hemdjur eller dess nytta i sådant avseende är väsentligt mindre än den andras, den förra fastighetens andel må nedsättas under hälften efter ty skäligt prövas, dock ej under en femtedel. Fastighet, för vilken stängsel fordras, må likväl ej åläggas mindre andel än en tredjedel.

3 Kap.

Om rätt till gemensamt bete.

11 §.

Gränsa jordbruksfastigheter intill varandra och utgöras ägorna å ömse sidor av skogs- eller utmark samt finnes mellan dem ej stängsel, då skall, så länge detta förhållande fortfar, den ohägnade marken anses upplåten till gemensamt mulbete för större hemdjur, där ej annorlunda blivit avtalat. Lag samma vare, där till olika jordbruksfastigheter hörande ägor av angivet slag äro skilda genom väg samt stängsel mellan ägorna ej finnes.

Å ohägnad mark, varom nu sagts, må ej släppas å bete andra hemdjur än sådana, som tillhöra ägarna av de fastigheter, vartill

marken hör, eller innehavare av betesrätt å dessa, och må ägaren av dylik fastighet och innehavare av betesrätt därå tillsammans ej å marken hålla flera hemdjur å bete än som skäligen kunna vinterfödas å fastigheten.

12 §.

Prövas för — — — meddela föreskrift.

Paragraferna 13 till och med 20 uteslutas.

Stockholm den 24 februari 1933.

Gustaf Andersson

i Rasjön.

Osc. Werner,

Höjen.

Carl Björling.

Jones Erik Andersson

i Ovanmyra.

Otto Niklasson.

P. Persson,

Trången.

Gustav Andersson,

Leabo.

Ivar Pettersson

i Rosta.
